

ERFGOEDHUIS
ZUID • HOLLAND

Molenverhalen

Johan Ottevanger

Al zes generaties maakt de familie Ottevanger op de Bovenmolen van de molenviergang in Zevenhuizen. Johan (1956) is naast vrijwillig molenaar ook bestuurslid van de Vereniging Molenvrienden Rottemeregebied.

In 1813 kwam de eerste Ottevanger op deze molen, vanuit de Biesbosch. Ik ben de jongste uit een gezin van zes kinderen, ik heb drie broers en twee zussen. Mijn oudste broer en zus zijn op de Kinderdijk geboren, op de vijfde molen van de Overwaard. Daar was mijn vader molenaar geworden omdat mijn opa nog hier op de Bovenmolen zat. Mijn vader wilde trouwen en moest daarom wat gaan verdienen. Hij is toen aangenomen op de Kinderdijk. Toen de Kinderdijk stil ging zijn mijn ouders naar deze molen gekomen. In 1954 gingen de molens ook hier stil. Er kwam mechanische bemaling, maar de molens moesten in geval van nood wel maalvaardig zijn.

We gingen naar school in Zevenhuizen. Als het slecht weer was ging je lopend door de polder. Van plank naar plank, want er was geen pad. Door de akkers. Bij een boer vooraan konden we onze laarzen neerzetten en dan kon je met je schoenen aan verder. Op zondag gingen we 's ochtends naar de Hervormde Kerk, 's middags naar de zondagsschool.

“Hoksiesmolen”

Mijn vader en mijn opa zaten vroeger in de pure armoe. Voor die paar gulden in een jaar moesten ze dag en nacht keihard werken. Het molenaarsloon van mijn vader was 125 gulden in

Molenverhalen is een uitgave van Erfgoedhuis Zuid-Holland.

Het *oral history* project Molenverhalen heeft tot doel kennis en verhalen op te tekenen over de poldermolens in Zuid-Holland. Het project wordt mogelijk gemaakt dankzij de provincie Zuid-Holland, Fonds 1818 en het Prins Bernhard Cultuurfonds.

Interview: Ellen Steendam en Marloes Wellenberg

Redactie: Marloes Wellenberg

Foto Johan Ottevanger: Ellen Steendam

Met medewerking van: Lisette Albers, Iris Brandts en Marion Loomans.

© 2020 Erfgoedhuis Zuid-Holland
www.erfgoedhuis-zh.nl

Postadres
Postbus 3092
2601 DB Delft

Contact
T: 015 215 43 50
E: molenverhalen@erfgoedhuis-zh.nl

een jaar en wat olie voor de lamp. Mijn vader werkte er ook wel naast, de andere molenaars ook. Daggelder, de boeren helpen op het land. De ondermolenaar werkte vroeger bij de spoorwegen. Dat was allemaal te bespreken.

Onze molen had wel de bijnaam “de hoksiesmolen”, omdat er allemaal schuren en stalltjes omheen stonden. We hadden koeien, kippen en varkens. Waar nu een stuk terras is, daar stonden allemaal hokken. Alle molenaars op de viergang hadden zo’n vijf, zes koetjes en een paar varkens. Er kwamen ook wel mensen melk kopen of aardappels of groente halen. Meestal geen mensen uit het dorp, maar bootjesvolk uit Rotterdam. Die kwamen over het water en legden dan aan de kant aan. Geen grote bedragen hoor. Een ieder had zo z’n vriendjes en daar werd dan gekocht. Mijn moeder zorgde voor de dieren en melkte de koeien, omdat mijn vader overdag aan het werk was. Ze heeft nooit iets met de molen gedaan, maar lette wel op de lucht. ‘Jan, kijk uit, er komen buien aan.’ Dat soort dingen. Aan groente verbouwden we bonen, veel bonen. De zomer was de bonentijd. En aardappelen, nieuwe aardappels. En als die eruit waren was het prei. Die werd dan verkocht, ook aan de plaatselijke supermarkt. We hadden ook een aantal fruitbomen, hoogstammers. Maar niet veel. Wel veel kruisbessen en aalbessen en zwarte bessen.

Touw om je middel

Als kinderen werden wij, als de molen maalde, buiten aan een touw vast gezet, aan de krammen van de veiligheidsketting of aan een balk. Dat touw zat om je middel, dan kon je niet weg. Er zijn hier op de molen nooit mensen verwond geraakt, maar mijn vader heeft wel een keer een hond in de wiek gehad, van een persoon die hier langsliep. Die hond lag doormidden in het land, die deed het niet meer. Later heb ik voor onze eigen kinderen een ren gebouwd, van vier bij vier. Van gaas, en er stond een zandbak in en speelgoed. Die konden we

afsluiten met een hekje. Zo’n klap van een wiek, dat is onverbiddelijk.

Wij sliepen vroeger op de tweede verdieping, op de middenzolder. De huiskamerzolder noemden wij dat. Een gordijn in het midden, aan de ene kant de meiden, aan de andere kant de jongens. Zo ging dat. Er stond ook een bedstee, maar daar werd niet in geslapen. In ieder geval niet in onze tijd. Mijn ouders sliepen op de eerste verdieping, zij hadden een eigen slaapkamer, daar stond ook nog een bedstee. Die werd ook wel gebruikt als kledingkast.

Tweemanspolder

Vroeger was de Tweemanspolder de eigenaar van de molens. Een dijkgraaf en vijf bestuursleden, de ingelanden. Die kwamen allemaal van hier. Eens per jaar was het schouw, dan kwamen ze langs. De molens werden verder niet veel gecontroleerd hoor. Het contact met de ingelanden was goed. Er was natuurlijk wel eens een meningsverschil, want voor boeren is het water eigenlijk altijd te hoog of te laag. ‘Waarom maal je niet, we hebben regen.’ Dan zien ze niet dat het niet waait. Nadat de molens stilgingen zijn ze eigendom geworden van een stichting, onder toezicht van de provincie. Wij draaiden toen vier keer per jaar, want de molens moesten wel blijven functioneren. Het bestuur kwam dan langs en dan gingen zij alles gangbaar maken. Smeren, rondsmeren en al dat gezeur. En al de uitwerpselen van die duiven en die kraaien wegwerken natuurlijk. Vanuit de provincie kwamen de heren Vellekoop en De Kramer, dat waren de opzichters. Vellekoop kwam dan de dag ervoor de zeilen voorhangen en ’s avonds gingen die er weer af. Later werden die vier keer elf zaterdagen per jaar.

Mijn vader werd uitvoerder bij een bouwbedrijf, huizenbouw. Later heeft hij een hartinfarct gehad en is hij bij het Recreatieschap (*Rottemeren, red.*) gaan werken. In het zwembad, onderhoud. In 1984 heeft het Recreatieschap de dijken waarop de koeien

liepen te grazen onteigend, tenminste het gebruiksrecht van het land. Een dijk kan je nooit kopen natuurlijk. Van thuis uit waren we niet perse trots om een molenaarsgezin te zijn, we wisten niet beter. Van buitenaf vonden ze ons wel een beetje apart volk, zeg maar. Je bent toch een beetje bijzonder als je op een molen woont. Ik ben gemaakt en geboren op de molen dus ik weet niet anders. Toen ik een jaar of 18 was ging ik voor het eerst in mijn leven in een flat slapen, dat was in Ede. Drie hoog! Ik heb helemaal niet geslapen [lacht]. Daar moet je echt aan wennen. Het was benauwd, er was herrie 's avonds, toeterende auto's, je kon de wc van de burenhoren doortrekken... Wat een armoe.

het huisje gewoond, toen is ze naar het dorp gegaan, naar een zus van mijn vader. Ze werd oud en minder goed ter been en je had hier geen auto. Toen mijn broers en zussen uit huis waren heb ik het zomerhuis verbouwd voor mijzelf. Mijn broers woonden er voor mij in.

Kobaltblauw en appelbloesemrood

Het zomerhuis is lichtgroen, oud-groen aan de binnenkant. Dat heeft er altijd al ingezet. De indeling van de molen is nog als vroeger. De keuken was kobaltblauw, tegen de vliegen. De lambrisering is appelbloesemrood, ook die kleur heeft er altijd ingezet. Ik weet dat er binnen Zuid-Holland verschillen in kleurgebruik zijn. De

Het zomerhuis naast de molen (Foto Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed CC BY SA 4.0)

Opa en oma in het zomerhuis

Naast de molen staat een zomerhuis. Veel boerderijen en molens hier in de streek hebben een zomerhuis, vooral de boerderijen langs de Rijn. Vanwege de gerieflijkheid. Een molen is altijd kil en koud en een boerderij ook, die dikke muren. Dus in de zomer ging de familie in het zomerhuis wonen, en dan werd het hier in de molen schoongemaakt. Ze sliepen dan nog wel op de molen. Toen mijn vader en moeder vanuit Kinderdijk hier naar toe kwamen gingen opa en oma in het zomerhuisje wonen. Mijn opa is vroeg overleden. Mijn oma heeft nog een tijd in

Alblasserwaard heeft veel geteerde wipmolens met een rode assenkop. Die zie je ook in het land van Heusden en Altena (*in Brabant, red.*) In Rijnland zie je groen of rood. Rood zijn de polders met een katholiek polderbestuur, groen is meer protestant. Vroeger waren de molens op deze viergang geteerd, maar dat was puur uit armoe. Het was goedkoper werken met dat carboleum en koolteer. Ze zijn pas gaan schilderen na de overname door de provincie en de molenstichting. De windborden groen, de voorzoom wit. De roeden blijven zwart natuurlijk. De buitenboel werd wel lichter

gemaakt; de veldmuren, de muur aan de buitenkant van de molen, werden tot aan het ondertafelement wit gemaakt. Het onderstukje was dan koolteer, tegen het opspetteren en het vochtig worden. Zodat het water niet naar de muur optrok.

De vaat wassen in de boezem

We hadden eerst geen waterleiding, dat kwam pas half jaren zestig. Toen waren ze bij ons in de buurt een waterleiding aan het aanleggen, omdat ze richting de Eendrachtsmolen een camping gingen beginnen. Mijn vader reed erlangs en zei "Joh, trek dat even door naar die molens, die hebben ook nog geen water." "Hebben jullie geen water?" Die vent ging meteen naar de gemeente en naar de burgemeester en het werd gelijk geregeld. Het ging hier vroeger altijd met water uit de regenput. Je kunt makkelijk in de boezem de vaat wassen hoor, als je dat met schoon water naspoelt krijg je niks. Als het vet van die uitsmijter er maar uit is, toch?

Als het een droge tijd was gingen ze met de roeiboot naar Moerkapelle, naar de Hollevoeterbrug. Daar was een boer met leidingwater en dan haalden ze vier melkbussen water. Dat was wel een uur varen en een uur terug, maar daar keek niemand toen van op. Elektriciteit kregen we pas in 1974, ook vanwege die camping. Een telefoon hadden we wel eerder, omdat er een gemaal stond en die moest een telefoonverbinding hebben. Licht kregen we door gaslampen, zo'n rond bolletje met zo'n kousje.

Wassen deed mijn moeder buiten. Vroeger met de ton en het waterfornuis, later met een ouderwetse wasmachine. Dat was altijd aan het begin van de week, op maandag. Op dinsdag werd er altijd gestreken. Mijn zus hielp mijn moeder dan, bijvoorbeeld door te vegen in huis.

"Vind jij dat wat, die molen?"

Het molenaarsvak heb ik van mijn vader geleerd. Toen ik vijftien was ben ik vrijwillig molenaar op de Buurtermolen in Rijpwetering geworden. Dat was mijn allereerste molen, die heb ik overgenomen van Ton Straathof. Die had ik leren kennen via Jan Lunenburg (*bekende molenkenner, red.*), die heeft hier in de oorlog ondergedoken gezeten en ik en mijn broers en zussen kwamen veel bij hem in Aalsmeer. Ik had toen met een aantal vrienden samen Oud & Nieuw gevierd en op Nieuwjaarsochtend gingen we met de roeiboot naar de Buurtermolen. We gaan 1 januari de vang ophalen." Ja hoor, prachtig. Toen zei Ton "joh, ik ga trouwen, vind jij dat wat, die molen?". Ik zei "dat is mooi". "Van mij mag je ermee gaan draaien." Ik zei "joh, dat ga ik thuis overleggen". "Wat moet jij zo ver weg naar zo'n molen?" zeiden mijn ouders. Ik zei "ja, dat is toch leuk, je hoeft er niet elke dag naartoe". Ik zat nog op school en ging er met de brommer heen.

Toen ik zestien was heb ik een opleiding tot molenaar gevolgd. Ik had lessen bij Leen van den Hoven in Dussen, op de Noordeveldse Molen, en op korenmolen D'Oranjeboom in Nieuwe Tonge, van molenaar David Blok. Dat heb ik twee jaar gedaan, met Maarten Hunink, die ook de opleiding volgde. 's Ochtends om zeven uur weg uit Nieuwerkerk aan den IJssel met zijn zilveren Opel Kadett, 's avonds om zes, zeven uur thuis. Zelf heb ik nooit iemand opgeleid, dat is niks voor mij, ik gun mezelf daar geen tijd voor. Ook mijn zoon heb ik niet opgeleid. Natuurlijk, we hebben het erover, maar ik ga niet daadwerkelijk twee uur in de weer. Dat kan ik niet opbrengen. Het zit natuurlijk wel in zijn bloed.

Mijn broer Gerard is ook molenaar geworden, op de Ondermolen. De rest had wel affiniteit met molens, maar geen interesse om op een molen te wonen. Eén broer werd scheepsmeter. Die ging altijd gauw de stad in, naar vriendinnetjes. Mijn andere broer werd

boekhouder bij Nutricia, die werd meer een bureaucaat. [lacht]

Aan het werk

Ik heb de tuinbouwschool in Bleiswijk gedaan. Dan roeide ik over (*de Rotte, red.*) en legde ik de boot aan de overkant in het riet, pakte ik mijn fiets en ging ik verder. Dat was het snelst. In de zomer verdiende ik geld bij tuinders in de omgeving. Dan ging ik 's ochtends om vier uur tomaten plukken of komkommer snijden. 's Avonds ging ik vaak mee met de melkrijder, melkbussen ophalen bij de boeren en wegbrengen naar de fabriek van Menken in

coöperatie Comtu te Zevenhuizen. Mensen helpen met tanken, ruitjes wassen. Ik dacht: "dan heb ik wat te doen." Het was maar voor tijdelijk, maar toen heb ik de gemeente Rotterdam opgezegd. Mijn moeder helemaal in de war. "Wat ben je nou aan het doen, kind!" Ik zei: "Ja, we gaan ervoor".

"Er zit hier een grote bolle"

Bij de benzinepomp kwam vaak een meneer met een dikke pijp in een grote Volvo langs. Dat bleek de directeur van de coöperatie te zijn. Hij vertelde dat ze bij de vestiging in Roelofarendsveen een nieuwe

De Bovenmolen van de molenviergang in de Tweemanspolder (Foto Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed CC BY SA 4.0)

Wassenaar. Tot een uur of tien. Dat was leuk joh, lekker knallen.

Mijn eerste echte werkgever was het Recreatieschap hier. Daarna ben ik nog bij de plantsoendienst geweest, in Rotterdam. Hovenierswerk, best mooi. Toen kreeg ik last van mijn rug, ik had slijtage aan een wervel, door het melkbussen sjouwen. Van de bedrijfsarts moest ik een jaar lang thuisblijven, op wachtgeld. Vissen, een beetje met een fuikje rommelen. Maar de hele dag thuis, dat was ik na één of twee maanden zat natuurlijk. Iemand bood me een baantje aan bij de benzinepomp van de

winkelmedewerker zochten. De vertegenwoordiger daar ging weg en de man die in de winkel stond ging hem opvolgen. Ik dacht "laat ik het maar proberen." Toen ben ik daar in de winkel gaan werken maar de employee die naar klanten moest was zo lui, die bleef graag zitten. Ik kon er niet tegen, heel de dag bij hem zitten en niks doen. Ze hadden toen maar een jaaromzet van 600.000 gulden. Toen zei ik "joh, ga jij nou op pad of zal ik een keer gaan? Geef maar een paar tuinadressen op." Kreeg ik een adres van neef van mijn moeder, Teun Koolhaas in Mijdrecht. "Ben jij er één van tante Alie?" Hij

zat ook in de raad van toezicht van de coöperatie en belde mijn leidinggevende. “Zeg, er zit hier een grote bolle van die molen uit Zevenhuizen. Hij zegt dat hij kunstmest komt verkopen.” “Klopt”, zei mijn baas. “Geef die jongen een ordertje mee.” Toen bleek dat Teun altijd kunstmest van de concurrent kocht, omdat hij nooit iemand van ons zag. Hij had acht hectare komkommers, dus ik mocht daar kunstmest voor noteren. Ik naar een paar andere tuinders, zelfde verhaal. Op het eind van de rit had ik twee volle vrachtwagens verkocht. Dat waren ze helemaal niet gewend. De week erna hetzelfde, weer handel. Zo begon mijn carrière. Mijn collega is toen ontslagen wegens inactiviteit. Ja, als je komt, dan schrijf je. Als je niet komt, schrijf je niet. Het poppetje doet het. Na een jaar was de omzet gestegen naar 2 miljoen, dus dat was wel leuk.

Weekend

Op de zaterdag was ik vrijwillig molenaar en op zondag deed ik niet veel. Naar de kerk. Leuke dingen: bootje varen, brommertje rijden. Ik ging nooit uit, daar had ik helemaal geen zin in. Ik ging wel graag een patatje kopen bij de patatzaak in het dorp. Dan gingen we flipperen met elkaar, voor een kratje bier.

Mijn vrouw heb ik leren kennen via een collega. Jolanda werkte bij de LOI in Leiden, samen met de vrouw van mijn collega. Die meiden kwamen hem met de auto brengen op het werk en gingen daarna door naar Leiden. Een Renault 5, een blauwe. Ik was vrijgezel en dacht ‘wat zit daar achterin?’ Dus ik instappen en me voorgesteld. Een paar weken later ging ik op reis en toen heb ik haar adres achterhaald en een kaartje gestuurd. ‘Groetjes van Johan, als je terugkomt wil ik graag een bakje met je doen.’ Nou, dan heb je dat hè. [lacht]

Mijn vrouw helpt niet echt met de werkzaamheden op de molen, maar wel als er bijvoorbeeld wandeltochten zijn die langs de molen komen. Dan hebben we hier een koek-en-zopie tentje. Bij de Snertwandeltocht begonnen

ze met 150 mensen, maar het laatste jaar waren er bijna 3000 deelnemers. Dat vindt ze leuk.

“Je maalt met elkaar”

Een molenviergang, dat zijn vier molens, die moeten tegelijk malen. Toen mijn broer Gerard op de Ondermolen kwam, is het maalschema aangepast naar gemiddeld 26 zaterdagen. Wij draaien dan gelijktijdig. Je maalt met elkaar en dat spreek je met elkaar af. Dat gaat hier best goed op Zevenhuizen, dat loopt prima. We hebben tegenwoordig een molenapp. Die stuur ik mede aan, als er dingen moeten gebeuren. Als een soort voormolenaar eigenlijk, met malen ook. Vroeger was dat natuurlijk anders, toen was Boele van de voorste molen de voormolenaar. Als die begon gingen ze verder. Dat hielden mijn ouders dan in de gaten.

“Ze moeten je kop zien”

Ik ben bestuurslid van de vereniging Molenvrienden Rottmerengebied. We hebben hier in Zevenhuizen zo’n 700 donateurs en 40 bedrijfssponsors. Daarin moet je ook een beetje een koopman zijn. Kruip in de huid van die klant. Je moet op het juiste moment die bal er in tikken en heel arm kijken [lacht]. Je moet er zijn, ze moeten je kop zien. Voor molenvergaderingen maak en neem ik ook de tijd. We gaan nu de molens restaureren. Ze worden geschilderd en één van de molens krijgt een nieuwe rieten kap en een nieuwe roe. Ik mag dat begeleiden, samen met Johan Helmer, onze voorzitter. Dan ben ik er wel ’s ochtends om zeven uur even en ook om vijf uur, voor ze weer weggaan. Niet elke dag hoor, ik meld het ook niet. Ik heb net een belangrijke sponsor uitgenodigd om even te gaan kijken naar het rietdekken, hoe ze dat doen. Zo werkt het.

We vragen de molenaars om een deel van het schilderwerk, tot het ondertafelement, zelf te doen. En de raampartijen. Dat scheelt 3000 euro per molen en daardoor hoeven we de huur niet te verhogen. Dat hebben wij met elkaar in het molenaarsoverleg afgesproken.

Ik kan overal een grapje van maken. Van de week zei iemand op het dorp nog, "hé Johan, hoe is het aan de Rotte?" Ik zei "Ja, vrijdag gaan ze beginnen, er moet een meter water uit de Rotte." "Joh, wat is er aan de hand?" "Ja, ze zijn een karper kwijt!" [lacht]

Eén met de natuur

Ik ben hier nu al 33 jaar molenaar. In het jaar draai ik zesentwintig zaterdagen, van tien tot vijf. Met je buitenwerk erbij heb je gemiddeld twintig uur per week met de molen te doen, wat van je privé afgaat. Wij laten nooit mensen binnen bij het malen, principieel niet. Kijk, buiten wil ik best wat vertellen. Dan laat ik het scheprad zien, geef ik een boekje mee van de Molenvrienden. Dan kom je er wel uit. Maar binnen is ons huis, dat is privé.

hoofdmoot, daar gaat het om. Daar staat of valt het mee. Ik denk dat ik die kennis van mijn vader meegekregen heb. Als je wat in de lucht ziet dan hou je dat in de gaten. Dan zie je die wolken hè? Hoeveel ton water zit daarin? Dat dat blijft hangen!

Het weer kan ook minder leuk zijn natuurlijk. Als je met een paar rotbuien staat te malen en het is slecht weer; eigenlijk geen molenweer, dat vind ik niet altijd gezellig. De techniek van de molen is ook mooi, daar ben ik heel zuinig op. Heel netjes. Hard malen wil ik niet. Wel water geven, maar ik ga het niet kapot malen. Je zit met meer dan een miljoen van een ander te werken.

Molens 1, 2 en 3 van de molenviergang in de Tweemanspolder. (Foto M.M. Minderhoud CC BY SA 4.0)

Dat begrijpen mensen ook wel, als je het uitlegt. Een andere molenaar op de viergang doet het soms wel, maar dat is zijn eigen initiatief, dat is voor iedereen weer anders.

De elementen van de natuur vind ik het gaafst aan de molens. De wind vind ik heel mooi, indrukwekkend. De hele dag kijk ik ernaar. Super. Het weer is de

Ik heb ook wel 's nachts gemaald, dat was op de Oucoopse Molen in Reeuwijk, puur uit hobby. Prachtig. De sfeer, de emotie eromheen, de toestand. Geen gezeur van mensen om je heen. Je loopt lekker alleen buiten. Ik vond dat gewoon heel mooi. Dan ben je echt één met de natuur.